

עומק הפשט

עיונים בראש"י

על פי 'לקוטי שיחות' כרך י"ג

פ' קרה

הערות והארות יתקבלו בברכה בטל'
08-6882799 / 050-4125205
או במייל rizs@neto.bezeqint.net
ניתן גם להזמין לפרשיות נוספות

כל הזכויות שמורות

תוכן העיונים

(א) למה הוצרכו משה ואהרן להביא דוגמא מ"מלך בשר ודם שסרחה עליו מקצת מדינה" (רש"י טז, כב) / האמנם מלך ישר יתן עונש כללי - רק משום שהוא לא יודע מי החוטא?! / יש ה'חוטא' הראשי, ויש אלו ש'נסרחו' אחריו - והקב"ה יודע להבדיל ביניהם (משא"כ מלך בשר ודם) / משה ואהרן רצו ללמד זכות על דתן ואבירם

"וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר. הבדלו מתוך העדה הזאת ואכלה אותם כרגע. ויפלו על פניהם ויאמרו אֵל אלקי הרוחות לכל בשר האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף" (טז, כ"ב)

א-ל אלקי הרוחות - יודע מחשבות. אין מדתך כמדת בשר ודם: מלך בשר ודם שסרחה עליו מקלטה מדינה אינו יודע מי החוטא, לפיכך כשהוא כועס נפרע מכולם, אצל אתה, לפניך גלויות כל המחשבות ויודע אתה מי החוטא - 'האיך אחד' הוא החוטא, ואתה 'על כל העדה תקצוף'; אמר הקב"ה: יפה אמרתם, אני יודע ומודיע מי חטא ומי לא חטא:

מקור הדברים במדרשים על אתר - מדרש תנחומא ומדרש רבה, ושם איתא:

"מלך בשר ודם שמרדו עליו בני המדינה .. אם הם עשרה או עשרים מהם, משלח להם לגיונותיו ועושה ממנו אנדרלמוסיא ומסייף הטובים עם הרעים, לפי שאינו מכיר בהם מי מרד ומי לא מרד, מי כיבד את המלך ומי קיללו;

אבל אתה יודע מחשבותיו של אדם .. ואתה יודע מי חטא ומי לא חטא, מי מרד ומי לא מרד .. אמר להם הקב"ה: יפה אמרתם, אני מודיע את הדבר מי חטא ומי לא חטא."

ויש לדקדק בכמה שינויים שמשנה רש"י מדברי המדרש:

1) המדרש מדבר בכל דבריו באותו הענין - חטא של מרידה במלך: "מלך בשר ודם שמרדו עליו .. שאינו מכיר בהם מי מרד ומי לא מרד .. אבל אתה .. יודע מי חטא ומי לא חטא, מי מרד ומי לא מרד";
אך רש"י משנה בלשונו מרישא לסיפא, וכתב: "מלך בשר ודם שסרחה עליו מקצת מדינה אינו יודע מי החוטא" - פתח ב"סרחון" וסיים ב"חטא".

2) במדרש מדבר בכמה אנשים "רעים" שראויים לעונש: "מלך בשר ודם שמרדו עליו בני המדינה .. עשרה או עשרים מהם .. ומסייף הטובים עם הרעים"; אך מלשון רש"י נראה שהחוטא הוא רק אדם אחד – "מלך בשר ודם שסרחה עליו מקצת מדינה אינו יודע מי החוטא" (בלשון יחיד).

3) במדרש איתא שהקב"ה אמר למשה ואהרן: "אני מודיע את הדבר, מי חטא ומי לא חטא"; אמנם רש"י הוסיף וכתב: "אני יודע ומודיע מי חטא ומי לא חטא" – היינו, שהחידוש הוא (לא רק בזה שהקב"ה יודיע לדבים, אלא) גם בזה שהקב"ה עצמו "יודע" מי חטא ומי לא חטא.

דוגמא מ"מלך בשר ודם" – לשם מה?

ויש לבאר שיטת רש"י – בדרך "פשוטו של מקרא"¹, ובהקדים שהדוגמא מ"מלך בשר ודם" דורשת הסברה²:

לכאורה, גם מלך בשר ודם, אם הוא רק מושל בצדק ויושר – לא יעניש אנשים רבים בגלל חוטא אחד, אלא יחקור וידרוש ויברר מי הוא החוטא; ואפילו אם אי אפשר לברר מי הוא החוטא – לא מסתבר שהמלך (אם ישר הוא) יעניש את "כולם" בגלל חטא פרטי!

זאת ועוד:

למה בכלל צריך דוגמא בעניננו – להבנת טענת משה ואהרן להקב"ה: "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף"? וכי מה חסר בהבנת דבריהם כשלעצמם, שלכן יש צורך להוסיף את המקרה של "מלך בשר ודם שסרחה עליו מקצת מדינה"?

[ולהעיר, שלכאורה טענה דומה לטענת משה ואהרן כאן מצינו כבר בדברי אברהם אבינו³, שכאשר הקב"ה אמר לו שנגזרה כליה על סדום טען אברהם: "האף תספה צדיק עם רשע"? – ואף על פי כן, לא מצינו שייביאו שם דוגמא מ"מלך בשר ודם", ומשמע איפוא שהענין מבואר היטב בלאו הכי].

1. ובנוגע לשיטת המדרש – יש להאריך. ואכ"מ.

2. בכל הבא לקמן – ראה גם במפרשים על אתר: רמב"ן, ראב"ע, ספורנו. פי' מהרז"ו על המדרש.

3. וירא יח, כג.

ה"חוטא" הוא האשם בסרחון!

וביאור הענין:

לפני כן מספר הכתוב⁴: "ויקהל עליהם קרח את כל העדה", ומפרש רש"י: "הלך אצל השבטים ופיתה אותם, כסבורין אתם שעלי לבדי אני מקפיד, איני מקפיד אלא בשביל כולכם .. עד שנתפתו כולם".

והיינו, שקרח הוא אשר פיתה את כולם ומשכם בדבריו שהוא מתכוון לטובתם כו', עד שהכניסם בעובי הקורה והביאם להתלונן על משה ואהרן. והוא הדבר בנוגע לראשי המשתתפים בהמחלוקת, שהם "דתן ואבירם" ועוד משבט ראובן, שכבר פירש רש"י⁵ ש"בשביל שהיה שבט ראובן שרוי בחנייתם תימנה, שכן לקהת ובניו החונים תימנה, נשתתפו עם קרח במחלוקתו" – והיינו שהשתתפותם במחלוקת באה משום שקרח פיתה אותם.

[ואף שבוודאי אין לו לאדם להצדיק את עצמו בהתנצלות זו, שאין הוא האשם בזה שעשה דבר שלא כהוגן היות שנתפתה לזה על ידי מישהו אחר⁶ – כי צריך האדם להתרחק מן הרשע, וגם להיות חזק בדעתו מבלי להתפעל מפיתויים – עם כל זה הרי בפועל לא נחלקו על משה ואהרן אלא בהשפעתו של קרח].

וזהו שהביאו משה ואהרן משל מ"מלך בשר ודם שסרחה עליו מקצת מדינה" (כנ"ל בדיוקים 1-2) – היינו, שיש כאן אמנם אנשים רבים השותפים למעשה בלתי רצוי ("מקצת מדינה"), אבל אין זה נחשב להם ל"חטא" של ממש, מחמת שלא התכוונו למרוד בהמלך, אלא רק שהנהגתם היתה "סרוחה" – באופן המאוס אצל המלך (כפירוש הפשוט בתיבת "סרחה");

אמנם מי שהתחיל את הענין והסיתם והביאם לידי "סרחון" זה – הרי הוא "חוטא" ממש במרידה נגד המלך, וזהו שדייק רש"י ש"החוטא" הוא אחד בלבד, כי שאר המשתתפים אינם "חוטאים" ממש ורק ש"סרחו" בהשפעתו של החוטא הראשי.

4. טז, יט.

5. בתחילת הסדרה.

6. וראה בראשית ג, א ואילך ובפרש"י שם, יד.

שלשה שחטאו כאחד

ומעתה תתבאר התועלת בהמשל שמביא רש"י:

במצב כזה, שבו יש כמה אנשים ש"סרחו" – אבל רק אחד מהם הוא "החוטא" ממש, שהוא נתכוון למרוד והוא הסית את כולם כו', שפיר יש סברא להעניש את כולם, שהרי בפועל כולם השתתפו ב"סרחון".

וזהו שאמרו משה ואהרן, דאיך-הכי-נמי וכן הוא בהנהגת "מלך בשר ודם" (אפילו מלך צדיק וישר), שכיון ואינו יודע מי הוא זה שהתחיל בכל הענין והוא "החוטא" האמיתי, הרי הוא מעניש את כל מי שהשתתף במעשה;

אבל שונה הדבר אצל הקב"ה, ש"לפניך גלויות כל המחשבות ויודע אתה מי החוטא" – ואם כן, למה ייענשו כל אלו שנמשכו אחריו ו"סרחו", באותו חומר הדין כמו "החוטא" העיקרי עצמו?!

ועל טענה זו השיב הקב"ה, שיש בה ממש – "יפה אמרתם"; והיינו, שצודקת הטענה כי לא כל מי שנשתתף במעשה החטא צריך להיענש בכל חומר הדין כמו "החוטא" העיקרי, ויש להבדיל בין מי שנתכוון למרוד ובין מי שרק "סרח".

אך בנוגע לפועל, אומר הקב"ה – "אני יודע ומודיע מי חטא ומי לא חטא", והיינו, שיש כאן פרט שדוקא הקב"ה יודע את אמיתותו (כנ"ל בדיוק מס' 3):

משה ואהרן סברו, כי יש רק "חוטא" עיקרי אחד, שהוא האשם בכל ה"סרחון" – והוא קרח בלבד;

ועל זה השיב הקב"ה, שאינו כן: לא קרח בלבד הוא "החוטא" אלא גם דתן ואבירם. וזהו שממשיך מיד⁷: "העלו מסביב למשכן קרח דתן ואבירם" – ששלשתם "חוטאים" הם, בשונה משאר העדה שרק "סרחו".

[ובנוגע להמאתים וחמשים איש – הרי זהו ענין בפני עצמו, שמתו על ידי הקטורת שהקריבו, ובדוגמת נדב ואביהוא כו'.⁸. ואכמ"ל].

ההוראה ממושה: כף זכות

ויש ללמוד מדברי רש"י הוראה בעבודת ה':

לפני כן מסופר בפרשה כיצד ענו דתן ואבירם בעזות גדולה למשה רבינו, כאשר שלח לקרוא להם⁹ - דבר המורה על כך שהשתתפותם במחלוקת היא באופן של "חטא" ממש, ולא רק "סרחון"; ולמרות זאת, דן אותם משה לכף זכות ואמר להקב"ה "האיש אהב יחטא", שסבר שרק קרח הוא האשם ותו לא!

ומזה ההוראה עד כמה צריך כל אחד לפעול ולהשריש בנפשו מדה זו – לדון את חבריו לכף זכות, ואפילו כשהנהגת חבריו היא באופן השולל לכאורה כל לימוד זכות - גם אז עליו להפך בזכותו, וכתוצאה מזה יעשה כל התלוי בו להחזירו ולהעמידו בדרך הישרה.

(חלק יג - קרח א)

8. ראה פרש"י פרשתנו יז, יג.

9. פרשתנו טז, יב ואילך. וראה מו"ק טז, א.

לע"ג הרה"ח
דובער אליעזר ז"ל
בן המשפיע המפורסם הרה"ח
שלמה זלמן ע"ה
האווילין

נלב"ע ו' תמוז תנש"א

הוקדש על ידי בני משפחתו לאויש"ט